Tenkte tanker:

Arne Næss

f. 1912

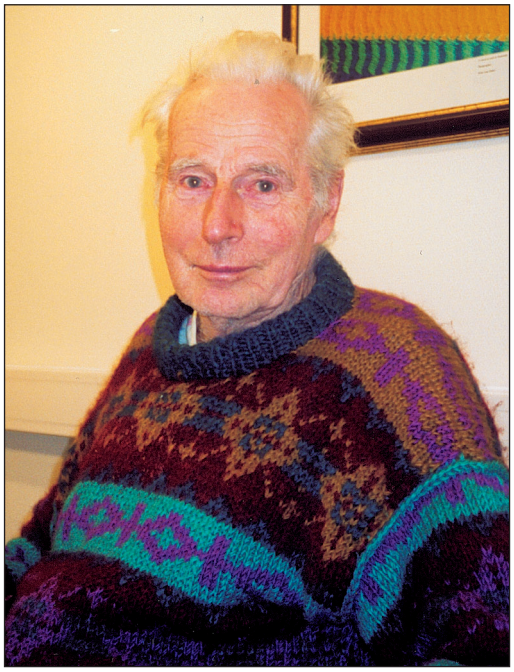

Næss har levd et rikt og variert liv. Doktorert som 24-åring, bygget hytte på Hallingskarvet, stått på toppen av Mount Everest, førstemann på toppen av Tirich Mir, fengslet for sitt miljøengasjement, mottatt priser fra Fridtjof Nansen, Mahatma Gandhi, Italias president og Kong Harald, samt skrevet et titalls bøker og et utall artikler. Etter 90 år på jorden: hvordan er han blitt?

Den dypøkologiske plattform

1. Det har egenverdi at mennesket og annet liv på jorden utfolder seg. Verdien av andre livsformer enn menneskene er uavhengig av hva nytte menneskene kan ha av dem for snevre menneskelige formål.
2. Livsformenes mangfold og rikdom har verdi i seg selv.
3. Menneskene har ikke rett til å redusere dette mangfold, som heller ikke begrenser tilfredsstillelsen av våre vitale behov.
4. Full utfoldelse av enkeltmenneskets og kulturmangfoldets muligheter er forenlig med vesentlig reduksjon av menneskepopulasjonens størrelse. Bevarelse og videreutvikling av andre livsformers mangfold og rikdom forutsetter en slik reduksjon, eller, alternativt, at vi endrer vår livsmåte i vesentlig grad, noe som er svært usannsynlig at vi vil gjøre.
5. I nåtiden er størrelse og arten av menneskets inngrep i naturen uforsvarlig, og situasjonen forverres med stigende hastighet.
6. Vesentlig bedring forutsetter endring av grunnleggende økonomiske, teknologiske og ideologiske strukturer. Endringen vil muliggjøre en gledesbetonet opplevelse av «*at alt henger sammen*.» Den såkalte «*kamp mot naturen*» blir meningsløs.
7. Den ideologiske endring vil i vesentlig grad bestå i søken snarere etter livskvalitet enn levestandard, og opptatthet mer av mål enn av midler for disses egen skyld.
8. De som aksepterer disse punkter har ansvar for å søke å bidra direkte eller indirekte til å få i stand de nødvendige endringer.

STEIN SMAALAND

«Frontlinjen er lang - det er mange måter å handle for det gode på - du kan ikke gjøre alt!» (Arne Næss).

Kit-Fai Næss hjelper meg gjennom mobilen frem til en parkeringsplass utenfor Ullevål Stadion, og inn til Senter for Utvikling og Miljø (SUM). Jeg ringer på dørklokken.

For tretti år siden, i 1973 på universitetet i Hong Kong, banket filosofistudent Kit-Fai på døren til gjesteprofessor Arne Næss. Hun banket flere ganger. Før hun endelig fikk møte ham under fire øyne. Siden dette har Kit-Fai vært Arne Næss´ livspartner, kone, assistent og sekretær. Næss forteller at Kit-Fai i de siste årene fullstendig har styrt hans praktiske liv, herunder å booke dette møte med oss, en førjulsdag med pepperkaker og julestjerner.

Så, etter et antall telefoner, mailer, og utenlandsreiser, sitter vi endelig her, på et møterom i SUM, med en kopp kaffe. Og med legenden, professor Arne Næss. Vi gjentar hensikten med vårt besøk, «tenkte tanker»-serien, og Næss griper ordet;

– Jasså, mat.-nat. (matematisk-naturvitenskapelig fakultet), sier du…

Definisjon av filosofi

Filosofiens grener;
a) metafysikk (læren om det oversanselige)
b) epistemologi (kunnskapslære)
c) etikk (morallære)
d) estetikk (læren om skjønnheten)
e) logikk (tenkningens lære)

Dypøkologi
et anvendt filosofisk perspektiv, som gjennom refleksjon er egnet til å resultere i handlinger som verner om en verden som er forholdsvis uberørt av menneskelige inngrep. Dypøkologi omhandler vår klode, vårt miljø, og alt som lever, og tilhører først og fremst etikk, men også epistemologi og metafysikk.

Kit-Fai og Arne Næss.

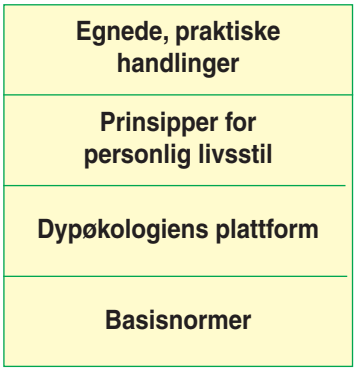

Figur 1:
Dypøkologiens normative system

Dersom a er uendelig, så er a+a=a, mens a^2 er større enn a.

Smilende øyne spør: Har du tenkt på det?… Etter flere innledende refleksjoner om problemer med rasjonalisme, med detaljert forståelse og at et evig liv må være håpløst kjedelig, får vi kastet inn et grunnleggende spørsmål om et begrep som Næss har introdusert for verden: dypøkologi;

Dypøkologi
«Alle levende vesener har en egenverdi. Det er som om det er noe identisk mellom deg selv og den. Du tråkker ikke der. Men ved siden av» (ref. 3).

Vi forsøker å påstå at økologi vel hører mer hjemme i samfunnsvitenskapen, i naturvitenskapen eller i politikken, ikke i filosofi. Næss svarer, mens han henviser til sine åtte punkter, ref. «Den dypøkologiske plattform» (forrige side).

– Når vi argumenterer en filosofisk eller religiøs adferd på denne jorden skal vi ikke bare tenke økologi, men også en dypere økologi... Artsmangfold og andre kvaliteter skal beholdes… Vi må ha en slik respekt for denne planeten… Livsmangfoldet utvikler seg over 100 millioner år…

Vi lover å studere punktene nøyere, og også det tilhørende system, jfr. figur 1. Men. Hvor nøye skal dette studeres? Hvor dypt skal vi grave? Uten å nøle kommer Næss med sine råd;

– Ja, søk alltid etter premissene til premissene. Det må vi gjøre. Vi må søke dypt nok. De fleste går ikke dypt nok. Vi orker ikke å gå dypere. Men. På den annen side. Ikke gå så dypt at man sitter igjen og gaper. Det blir som en bolig med et grovt tømret gulv. Hva er det under gulvet? Og så graver vi oss ned. Graver og graver. Og… Se! Tåke!!… Det var tåke!…La oss ikke se etter det. La oss heller gå videre. La oss ikke bli grunnlagsfilosofer. Det er oftest tullete. Hva er livsvilkårene for menneskene? «*Vi er et svev...*». Det er godt nok.

Dette må vi opponere mot! Dersom vi ikke graver, hvordan skal vi da kunne oppdage noe nytt?, spør vi. Hvordan skal vi kunne skaffe oss ny kunnskap?

Kunnskap
– Tenk deg en bekmørk desembernatt. Langt inne i skogen. Eller oppe på vidda. Tenk at du har en lykt. Lykten gjør at du klart kan se et område rundt deg. Det du kan se, er kunnskapen din. Jo mer du lærer, desto sterkere lyser lampen, desto større blir det opplyste sirkelområdet. Men samtidig. Jo større område, desto større grenseflate mot mørket. Jo mer du har kunnskap om, desto mer har du kunnskap om at du ikke →

Arne Næss´ liv

1912	født i Oslo
1936	Dr. Philos., Univ. i Oslo
1939	professor i filosofi, Univ. i Oslo
1950	første bestigelse av Tirich Mir (7705m), Pakistan/Afghanistan
1970	miljøaktivist, f.eks. Mardøla
1991	blant grunnleggerne av SUM
1994	Mahatha Gandhi's Pris for ikke-vold
2002	Nordisk Råds utmerkelse for natur og miljø

Den tradisjonelle boksekamp

har kunnskap om. Det er intet klart skille. Nærmest deg er alt helt lyst. Helt tydelig. Så blir det skumring. Så dypere og dypere mørke. Ikke søk lenger enn til skumringen.

– De dypt religiøse, har ofte større problemer med sin tvil enn alle oss andre. De dypt religiøse får ikke sove.

Greit nok det der. Det er vel viktig å kjenne sin begrensning, sine grenser… Dette gjelder vel alle?… Hva med ledere? Hva med norske ledere? Har Næss et råd å gi til dem? Svaret kommer raskt.

Figur 2: Kunnskapens lykt

Råd til norske ledere

– Risiker å gå ut i litt dypere vann. Selv om du får spørsmål, og ikke kan svare. Ikke tro at du kan svare på alt. Ikke la andre tro at du kan svare på alt. Ta politikerne. De må ta hensyn overfor velgerne. Politikerne må kunne si «*det har jeg ikke peiling på*!» Politikerne må ikke undervurdere tilhørerne.

– Østen versus Vesten? Ja. I Østen kommer lederne ofte inn på filosofiske og religiøse premisser. Uten å forvente at alle har svaret. Sørgelig at Vestlige ledere ikke kommer mer inn på filosofiske og religiøse premisser… De skulle tørre…

Vi kommer sannsynligvis til å høre mer fra Arne Næss.

På veien ut får vi erfare Næss´ kjennetegn: håndbak og boksekamp. ❑

«Alle prater om det øyeblikket da han tar deg i hånden, og ser deg dypt inn i øynene» (ref. 3).

Stein Smaaland er faglig ansvarlig for seksjonen «Ledelse og kvalitet». Etter sine studier på Universitetet i Oslo (cand.real.) og Bedriftsøkonomisk Institutt (bedriftsøkonom) ble Sentralinstitutt for Industriell Forskning (nå: SINTEF) et springbrett for mer kommersielle lederposisjoner. De siste årene har Smaaland hovedsakelig arbeidet med ledelsesrådgivning og styrearbeid.
stein.smaaland@sys.no www.sys.no

Referanser

1: «*Gandhi*», 2002, Arne Næss
2: «*Livsfilosofi*», 2000, Arne Næss
3: «*Boxing Arne Næss*», film 2002, www.sum.uio.no/staff/arnena/boxing/
4: «*18 samtaler med Arne Næss*», Kagge Forlag 2001
5: «*Det Frie Mennesket - en innføring i Spinozas filosofi*», 1999, Arne Næss

Filosofiske milepæler

29xx	kileskriften, billedskrift fra Mesopotamia (del av Irak)
27xx	hieroglyfer, skrifttegn fra Egypt
19xx	ritualer overført fra Eurasia til Nord-India
1xxx	skriftspråk funnet i Kina
16xx	lydskrift (konsonanter) fra semittene, øst for Middelhavet
625	start av vestlig filosofi ved fødsel av *Thales av Miletus*
570	mulig fødsel av *Lao Tzu*, taoismens første tenker (500-400-tallet)
520	*Confucius* etablerer skole for sine tanker (•)
4xx	Buddhismen bryter med de tradisjonelle indiske tanker
399	*Sokrates* dømmes til døden
387	*Platon* etablerer *Akademeia*, vestens første universitet (•)
369	mulig fødsel av *Chuang Tzu*, taoismens andre tenker (•)
335 fvt.	*Aristoteles* grunnlegger Lyceum skolen (•)
249 evt.	nytaoismens *Wang Pi* dør 24 år
400	*St. Augustine* skriver «*Confessions*», underlag for kristen teologi
1641	*Descartes* publiserer «*Méditations*», starten på moderne filosofi (•)
1740	*Humes* empirisme presenteres i «*Treatise of Human Nature*» (•)
1781	*Kants «Kritik der Reinen Vernuft»* gjenopplivet filosofien (•)
1807	*Hegel* publiserer «*The Phenomenology of Mind*» (•)
1838	*Kierkegaard*, eksistensialismens far, mister sin far (•)
1859	*Darwins* evolusjonsteori publiseres (•)
1903	*Russell* utgir sin første bok «*The Principles of Mathematics*» (•)
1919	bekreftelse av *Einsteins* relativitetsteori skaper hysteri (•)
1921	*Wittgenstein* påstår han har funnet den endelige løsningen på filosofien (•)
1943	*Maslows* behovshierarki publiseres i Psychological Review (•)
1960	*McGregor* publiserer «*The Human Side of Enterprise*»
1993	*Deming* etterlater seg «*The New Economics*»
1994	*Næss* mottar Mahatma Gandhi´s ikke-volds pris (•)

•: presentert i «Tenkte tanker»-serien